

DR. SCHÄFER ISTVÁN

A JÖVŐ BŰNÖZŐI A JAVÍTÓNEVELÉS TÜKRÉBEN

(The criminals of the future in the light of correctional education)

A BŰNÜGYI VÉDŐK ORSZÁGOS EGYESÜLETE 1937. ÉVI
DECEMBER HÓ 16.-I ÜLÉSÉN TARTOTT ELŐADÁSA

– Részletek –

Nemrégiben, – amint azt talán méltóztatnak tudni, – egyik ülésén a Magyar Jogászegylet kijelentette a magyar büntetőtvénycsok revíziójának szükségességét. Amikor a Bűnügyi Védők Országos Egyesülete megtisztelt azzal, hogy erről a helyről szólhatok, felszólalásomat a *Btk-revízió gondolatának jegyében* teszem, témául egy olyan problémát választottam, melynek rendkívüli fontossága fordított arányban áll érthetetlen tudományos elhanyagoltságával, és tettem ezt azért, mert úgy gondolom, hogy ha a büntetőjog terén valahol hiba észlelhet, a correctio munkájában a Bűnügyi Védők Országos Egyesületének elől kell járni.

Ha igaza van az amsterdami tanár: *Van Kan* tételének, hogy a bűnözés társadalmi betegség, melytől mindaddig nem fogunk szabadulni, míg az emberek lesznek, és hogy ez épp annyira természetes jelenség, mint a szervezet testi betegsége, – akkor igaza van annak a tételnek is, hogy a büntetőjog célja nem lehet a bűnözés, illetve a bűnözők teljes kipusztítása vagy kigyógyítása, a cél: csak a bűnözés lehető lecsökkentése lehet.

Ha a büntetőjognak valóban ez az igazi feladata, akkor *Van Kan* mondasát kell alapul venni és a bűnözés számának lehető kisebbítését legfőképpen úgy lehet elérni, hogy a bűnözés betegségét csírájában, kezdeti stádiumában elfojtjuk. Úgy érzem, ez vagy hasonló megfontolás indította el azt a nagyszabású reformmozgalmat, melynek eredménye volt a mai helyzet: a fiatalok büntetésekkel való különyszerű és gondosabb elbánás lehetősége, – az a jogszabályrendszer, melynek vitathatatlanul koronája és sarkpontja a *javítónevelés*, mint olyan intézkedés, melynek során az arra utalt egy megfelelő vágányba volna helyezendő, amiből a kisiklás valószínűtlen. Itt a társadalom a jövő bűnözőivel találkozik és – kivéve azokat a jelentőségükben lényegesen kisebb, ballépéses cselekményeket elkövető egyéneket, akikkel szemben a megtorlás elég repressziót jelent, – a javítóintézetben dől el a kérdés, hogy azok a fiatalok, akik életüknek már ebben a kezdeti szakában tanujelét adták társadalombontó hajlandóságuknak, tényleg folytatják-e majd ezt a tevékenységüket, tényleg ök-

a jövő bűnözői, vagy pedig a javítónevelés teljesíti feladatát és a bűn útján való továbbhaladásukat megállítja.

Ekként nem tekinthető túlzásnak az első büntetőnovellának nevezett 1908. évi XXXVI. tc. miniszteri indoklásának kijelentése, mellyel a javítóintézetek ténykedését nemzeterősítő feladatnak jelzi, mert alig tehető vitássá, hogy sokban a javítónevelés kérdésének kellő megoldásától függ a jövő genetario kriminalitásának milyensége és mennyisége, és bátran mondható, hogy *amíg a helytelen javítónevelés szaporítja, legfeljebb változatlanul tartja, addig a helyes javítónevelés feltétlenül csökkenti a jövő bűnözőinek számát*. Félreértések elkerülése végett nem azt akarom mondani, mintha az ideális javítónevelés akár az egyetlen, akár pedig a biztos módja volna a kriminalitás lecsökkentésének, mert hiszen az intézeti nevelés által nem parírozható motívumok is szülnek delictumokat és az sem állítható, hogy a jövő bűnözője okvetlenül már tizennyolc éves életkora előtt, vagyis fiatalkorában indul meg a bűnözés útján, – de ha már a bűnöző a tizennyolc éves életkora előtti bűnelkövetéssel megadja a társadalomnak a chanceot és a hatóságok előtt megnyitja a javító-nevelői intézkedés lehetőségét, akkor ezen, látható, megragadható bűnözőket illetően a javítónevelés jelentősen irányítja a jövő kriminalitásának sorsát; – és ebben a szemléletben nem lehet vitatni a javítónevelőintézetek szereplésének nagyterjedelmű befolyását.

Ha a **javítóintézetek őseit** keressük, azt 1580. év táján, Amsterdamban találhatjuk meg. Bár ez az intézet alaposan kezdetleges volt, mégis újszerűségével annyira hatott a példa, hogy Brémával, Danziggal és Hamburggal az élen, Nyugat-Európában egymásután alakultak meg a hasonló intézmények. A modern értelemben vett javítónevelőintézetek elsőjét azután a XVIII. század ragyogó büntetőjogi eszméi születték és a tökéletesítés terén ki más vihette volna a vezérszerepet, mint – a méltón a börtönügy apostolának nevezett – John Howard, a szatócsból lett bírósági hivatalnok, aki 1788-ban szülőfalujában: Hackneyben alapította meg a „reformatory school”-t, azt a „javítóiskolát”, mely a probléma terén új korszak megnyitója volt. Ez után a döntő jelentőségű fordulat után persze már gombamódra szaporodtak az intézetek és ha megemlítem, hogy ma már nincs kulturállam a világon, amelyik ne rendelkezne ilyenekkel, nem mellőzhetem közölni, hogy a haladás terén az északamerikai Egyesült Államokban New-York, Boston és Philadelphia, Európában pedig Belgium és Hollandia mutathatja fel a legjobb eredményeket.

Hazánkban másfél évszázaddal ezelőttre tehető az az időpont, amikor megpendítették a javítóintézetek szükségességét, értve ez alatt azt, hogy büntetőtörvénykönyvünknek az 1792. évben készített javaslata a felállítandó kerületi börtönök székhelyén „javító-iskolák” létesítését sürgette. Büntetőkódexünk ezután következő javaslatai, ideértve az 1843. évi pompás Deák Ferenc-féle tervezetet is, a szóbanlévő probléma terén mi haladást sem tanúsítanak és az 1880. évi szeptember hó 1.-jén életbelépett büntetőtörvénykönyvünk is csak annyiban rendezi a kérdést, hogy *javítóintézetbe utalásról* ír, de sem az intézetek felállításának mikéntjéről, sem pedig a felállítandó intézetekben követendő nevelésről nem rendelkezik. Így akkor az igazságügyi kormányra hárult a concret megoldás feladata és az adott viszonyok kö-

zött elsőrendű eredménynek mondható, hogy az intézetek – 1884. évben Aszóddal kezdve – gyors egymásutánban felállítottak. Hazánk megcsonkításakor a trianoni gyászdiktátum elvette a kolozsvári és a kassai intézetet, megmaradt az *aszódi* és a *székesfehérvári* fiúintézet, valamint a *rákospalotai* leányintézet, viszont a későbbiekben még megalakult a *ceglédi* intézet leányok részére és a *budapest-hűvösvölgyi* átmeneti fiúotthon, minthogy azonban ez utóbbi nem, vagy csak kivételesen nevel és csak azt a célt szolgálja – megjegyzem kritikát igénylő módon, – hogy egyfelől a kézrekerítés és a végleges intézkedés közötti időben biztosítsa a fiatalokú kézenlevőségét, másfelől pedig a psychogramm felvételével előkészítse a bírósági tárgyalást, ezen intézettel foglalkozni: nem tartozik a konkrét témakörhöz. Megjegyzem, hogy az igazságügyi kormány több *magánintézettel* – szükségből – összeköttetésben áll és így az ilyen intézetbe való beutalásnak is lehetősége van.

Az intézeti nevelés módját illetően sokféle a rendszer, így említést érdemel a *kollektívnek* nevezett, azután az *iskolai rendszer*, – a leghelyesebb és legelterjedtebb: az úgynevezett *családi rendszer*, melynek lényege a családi életnek lehető imitációja, mely igyekezőn megteremteni az otthon légkörét: részben munkaoktatással, részben a szükséges iskolai tanítással – a növendéket minden tekintetben javítóalakító munkának veti alá

Hazai javítónevelésünket régebben az Igazságügyminisztérium által készített alapszabályok irányították, a kérdést jelenleg az 1909. évben kelt 27.200. számú igazságügyminiszteri rendelet szabályozza, mely erős súlyt helyezve a munkaoktatásra, a *családi rendszert* veszi alapul és a 46. §-ában azt a célt tűzi ki, hogy a „növendékeket az intézeti rend, a valláserkölcsi, iskolai és munkaoktatás és az egyéni nevelés minden célszerű eszközének felhasználásával hazafias, becsületes, rendszerető és munkás polgárokká nevelje”.

Az egyes intézetekbe – tudvalévően – vagy csak fiúk, vagy csak leányok vehetők fel. Beszállításukkor az *első teendők*: az orvos által foganatosítandó testi, illetve egészségügyi vizsgálat, – az intézeti igazgató részéről pedig a figyelmeztetés, hogy jóviseletüktől fog függni benttartózkodásuk időtartama. A növendék ezekután tagjává lesz egy – a rendelet szerint hús tagból álló – csoportnak, az úgynevezett *kísérleti családnak*, melynek feladata volna az újonnan befogadott növendéket jellemének és erkölcsi fogatkozásainak felismerése és a nevelés irányának megállapítása végett különös gonddal megfigyelni. A kísérleti családban töltött rövidebb-hosszabb idő után a fiatalokú az elméletileg harminc tagú, in concreto azonban néha negyven-ötven főre is felszaporodott és paradox szóval „*család*”-nak nevezett csoportba, helyesen a családok valamelyikébe jut. Hogy melyik családba, azt a rendelet szerint – nem a kísérleti családban történt pszichológiai megfigyelés, hanem – a kor, az előélet és a foglalkozás azonossága dönti el. Egy ilyen család élén az úgynevezett *családfő* áll, aki a növendékek nevelését van hivatva irányítani és aki kellő törvényi megszorítás hiányában olyan egyén is lehet, aki a pedagógia mai állapota szerint nem rendelkezik a helyesen elgondolt előképezettséggel.

Az intézeti élet az előre meghatározott szigorú házirendhez igazodik, melynek lényege – körülbelül egy órát kivéve – minden időnek ipari munkával, illetve a szükséges iskolai oktatással való kitöltése. *A jóviseletre* serkentés a jutalmazással történik, melynek legalacsonyabb foka a négy szemközti megdicséret, maximuma pedig az ú. n. munkajutalomdíj némi felemelése, melyre vonatkozóan tájékozásul legyen, hogy ez a munkajutalomdíj a legjobb vi-

selet és legnagyobb szorgalom esetén havi 72 fillért jelent, tehát ha az intézetben tartózkodás átlagát veszem: a fiataikorú, mituán egy esztendőn át dolgozott, legjobb esetben 8 pengő 64 fillért kap. A *rendbontók* ellen fegyelmi büntetés alkalmazandó, mely a négy szemközti megintéstől – a kedvezményekből való kizáráson át – a hat órától tizenöt napig tartható magánzárkáig terjedhet, a rendelet 101. §-a szerint azonban azzal, hogy „*testi fenyíték alkalmazása tilos*”. A nevelés általános elveiről a rendelet aránylag szűkszavúan beszél és a családfőktől várva a helyes pedagógiai eljárást, tulajdonképpen csak két figyelemreméltó rendelkezést tartalmaz: az egyik az *individualisatio*, az egyéni kezelés, – a másik pedig a figyelmeztetés, hogy *az intézet nem büntetés végrehajtására rendelt hely*, és a növendékek nem bűnhődés, hanem erkölcsátalakítás végett vannak a családfők gondjaira bízva. Ez utóbbi – kiemelkedő fontosságú – tétel egyébként igazolást nyer annál fogva is, hogy a megtorlás igénye esetén ott vannak a megfelelő büntetés-szerű intézkedések (fogház, stb.), és hogy büntetőtörvényeink rendelkezései szerint a javítónevelés bármilyen súlyú delictum esetén elrendelhető és ha a javítónevelés büntetés volna, akkor az elszenvedendő joghátrányt illetően úgy a tartam, mint a minőség szempontjából ki kellene domborítani a súlykülönbséget, márpedig akár kihágás, akár büntett miatt utalnak valamely fiataikorút intézetbe: tartalmilag és minőségileg lényegében azonos javítónevelésben részesül.

Azt hiszem, hogy a javítónevelés történetére és szabályozására vetett ezen – valóban röpké – pillantás után nem lesz teljesen érdektelen, ha felvetjük a kérdést, hogy **vajjon a javítónevelés a gyakorlatban megvalósítja-e azokat a feladatokat, amiket a törvényi szabályozás elébe tűz.** Különösen akkor, ha valaki – mint én – évek óta közvetlen közelből figyeli, hogy a Fiataikorúak Bírósága (legalábbis az általam megfigyelt budapesti bíróság) az elébe kerülő esetekben milyen kiváló tudással és érzékkel, és milyen tökéletes lelkiismeretességgel és precizitással állapítja meg a diagnózist, – akkor természetesen kíváncsi lesz arra, hogy az előírt gyógymódot hogyan alkalmazzák és ösztönös érdeklődéssel igyekszik megvizsgálni, hogy a bíróság által meghatározott intézkedés miként hajtatik végre. Végére is az ítékezés és az ítéletvégrehajtás nagyon is egymást kiegészítő tevékenységek, mert amint kétségtelen, hogy hiábavaló a büntetés helyes alkalmazása, ha már maga a kiszabás helytelen, éppúgy nyilván értéktelenné válik a legjobb bírói funkció, ha a végrehajtó szervek vagy eszközök tévesen vagy éppen a törvény ellenére nem igazodnak a konkrét esetnek a határozatban lefektetett bírói megoldásához.

Ha már most felelni kell arra a kérdésre, hogy a gyakorlati javítónevelés követi-e a bírót, illetőleg megfelel-e a rendeletben előírt kívánalmaknak, akkor a feleletem – sajnos – nem lehet egészen kielégítő és ha ráfigyelek azokra a tapasztalataimra, amiket legutóbb hazai intézetekben végzett tanulmányutam során szereztem, akkor – ahogy *Finkey* mondaná – „*égető seb*”-ről kell beszámolnom.

Mindenekelőtt szóvá kell tennem a családi szellem fogyatékoságait. Nézetem szerint ez fundamentális hiba, mert amikor a hazai törvényhozás – nagyon bölcsen – az úgynevezett „*családi rendszer*”-t jelölte meg módszertani szabályként, helyesen tapintott rá arra a pontra, ahol a fiataikorú lelkiülete a leginkább megragadható. 1777-ben, „*The State of the Prisons*

in England and Wales” című, valóban korszakot kezdő munkájában a fiatalkorúakra vonatkozóan már *John Howard* is említést tesz egy „barátságos és tapintatos” felügyelő szükségességéről, aki – úgymond – „mint barát és apa beszélne velük”; – és nem is lehet kétséges, hogy amíg a rideg és túlszigorú katonai fegyelem, a bensőséges melegséget nélkülöző tónus a fiatalkorút psychésen eldúrvítja, dacossá és teljesen bizalmatlanná teszi, addig a családfők nyájas, szelíd, atyai, talán mondjuk: „*családfői*” bánásmódja elsőrendűen nyitja meg a gyermeklélek kapuit és lehetővé teszi az első vonalon a fiatalkorú alapos kiismerését, a továbbiakban pedig a tervszerű és sikeres nevelést.

Amikor tanulmányaim során elindultam az intézetekbe, – érezhetni gondoltam majd azt az atmoszférát, amely a családi körülményeknél fogva elbukott fiatalkorú számára az ott-hont pótolja, az egyéb okok folytán bűnözőkkel pedig érezteti, hogy azon falak között atyai jóbarátok fáradoznak jövőjük megmentésén. Várakozásaim benyomásaimmal nem voltak mindenben congruensek. Sok komor, barátságatlan, gyanakvó arcot láttam, – szótlan elhúzódás, lesütött szemek, parancsolt, merev mozdulatok. Ha beléptem egy terembe: a családfő „vigyázz”-t parancsolt és a családi élet elgondolásom szerinti utánzásának aligha volt tekinthető, hogy a lélekidomításra utalt fiatalkorúak erre bakkancsaikat keményen összeütve, olyan vigyázállásba meredtek, amit még a legkitűnőbb hadsereg is megirigyelhetne. Egyik-másikkal beszédbe elegyedni próbáltam, ámde ők valószínűleg a „*timeo danaos et dona ferentes*”-elv alapján állanak és így ez csak hosszabb munka után sikerült; és ha vizsgálom arra, hogy a növendékek arcán megszólításukkor – fiatalkorúaknál többször tapasztalható – gyanakvásszerű kifejezés tükröződött, kételkednem kell, hogy bennem volt a hiba. Nem mellőzhetem kiemelni, hogy a ceglédi leányintézetben felfogásom szerinti helyest majdnem elérő állapotot találtam és jöllehet ezen előadásom tárgyául csak az állami intézeteket céloztam, lelki kötelességemnek érzem ennél a pontnál megemlékezni az esztergomi nevelőintézetről, ahol a jóságosarcú szalézi papok előtt nincs a vázolt vigyázállás, ahol majd’ mindenki mosolyog, ahol minden derűs, ahol – no, mondjuk így: – nem fiatalkorú bűnözőket, hanem gyerekeket találtam.

Ismétlem, az állami intézetekben nem egészen ez a helyzet. Tagadhatatlan, hogy a *javitó-nevelés: kényszernevelés*, és amikor a fiatalkorú az intézetbe belép, alig is van más gondolata, mint ez az elkészerítő szó: „*kényszer*” – és ekkor beáll a pillanat, midőn a növendék és a családfő ellenségekként állanak egymással szemben, – a növendék tele gyűlölettel és azzal az elszánt elhatározással, hogy csak akkor fog engedelmessé válni, ha „*muszáj*”, a családfő pedig azzal az elszánt elhatározással, hogy a legkeményebb eszközök árán is, de átalakítja a fiatalkorút. Ezekben a nehéz percekben nem volna szabad figyelmen kívül hagyni azt a megfontolást, hogy a fiatalkorú részéről nem várható a közeledés és ezeket az „*ellenségek*”-et csak úgy győzhetik le, ha ellenük nem harcolnak, hanem őket barátokká teszik. Távol áll tőlem támadni az engedelmesség és fegyelem szükségességét, de azt hiszem, hogy a merev légkör legtöbbször megghiúsítja a családi szellem létesítésének lehetőségeit és kívül áll azon a célkőrön, amit a törvényhozás felrajzolt.

És amiként intézeteink – bizonyára a legjobb szándékuk mellett, de mégis – a családi légkör megteremtése helyett a bűnhődést is éreztetik a beutalt fiatalkorúval, akként nem kezelik kellő hatállyal a törvényi szabályozás másik csúcspontját: **az individualisatiót.**

Intézeteinkben tömegmunka folyik, meg van állapítva a pontos napirend és ettől nincs eltérés. Hiába írja ki célul a rendelet az egyéniség „alapos, aprólékos és türelmes megfigyelését” és hiába szabja feladatul a „nevelésnek az egyéniséghez való alkalmazását”, – az intézetek felállítják maguknak azt a systemát, mellyel – szerintük jól – lehet nevelni, ezt a sémát csak néha alkalmazott s jelentéktelen eltéréssel minden beutaltnál foganatosítják és nem veszik észre, hogy ha vitathatatlanul igaz is van Försternek, hogy „a pedagogia sem nélkülözheti a szilárd szabályok objectív rendszerét”, még sincs igaz annak, aki ezt a tételt mereven követi.

Nem kétséges ugyan az, hogy nem található két teljesen azonos ember és a lehetetlenséggel volna határos a kívánság, hogy minden bűnöző fiatalkorú számára egy-egy külön javítóintézet állíttassék fel, de mégis nehezményezhető, hogy az intézetek nincsenek megfelelő tekintettel azokra a kategóriákra, melyek többnyire világosan láthatók. Nem is beszélek a *patologikus büntettek osztályáról*, melynek helyzete intézeteinkben – mondhatni – reménytelen, de figyelemreméltó, hogy a *normális bűnözőket illetően* nincs megfelelően méltatva, hogy a fiatalkorú azért követte-e el a delictumot, mert például gazdasági helyzete kényszerítette rá, vagy azért, mert ezzel szabadulni vélt az otthonnak sajnos oly gyakran elviselhetetlen etikai légköréből, avagy hogy azért került-e a bűn útjára, mert megelőző nevelése, erkölcsi fejlettsége vagy jellembeli kiképzése hiányos volt, vagy pedig azért, mert rossz társasága motiválta bűnelkövetésre. Éppígy nem tesz sok különbséget, hogy a fiatalkorú vidám, játékos alaptermészetű-e vagy magabazárkózott, hallgatag és arra sincs elég súly fektetve, hogy intelligens vagy primitív egyénről van-e szó. (...)

(...) Nagy vonalakban adott beszámolóman ezzel a végére érve, idéznem kell a rendelet 7. §-át, mely azt mondja, hogy „**a javítónevelőintézet működésének olyannak kell lenie, hogy abban a javítónevelés célja elérhető legyen**”. A tapasztalataim – ha a 7. §-t kérdésnek tekintem – aligha tudnak megnyugtató „igen”-t felelni. Észleletem contollálására – minthogy nagy tekintélyem van a beszélő számok iránt – szerettem volna megpróbálkozni a statisztika fényképevel is, – bár fiatalkorúak ügyeiben még a leggondosabb statisztikát sem tartom kielégítőnek, mert e téren a sértett megbocsátása és a fegyelmi jog körében való elintézés számtalanszor lehetővé teszi a hatósági eljárás megnevelését s így a statisztika kikerülését. Igyekeztem azonban meddő maradt, mert bár rendkívül tanulságosnak tartanám annak számszerű megállapítását, hogy a javítónevelést töltött fiatalkorúak közül milyen arányban lesznek később büntettek, vagyis, hogy az intézetben látott egyének milyen arányban a jövő bűnözői, – semmiféle statisztikát a kezembe kapni nem tudtam.

Ha statisztika hiányában bár, de tapasztalataim mégis azt mutatták, hogy itt-ott hiányok vannak, kérdezheti persze, hogy **hol a segítség?** Részemről a következőkben vélem a feleletet.

A székesfehérvári intézet bejáratánál egy hosszabb felírást találtam, mely emlékezetem szerint a következő szavakkal kezdődik: „Vándor ifjú, ki ide belépsz, tisztulj meg lelkedben és vedd kezedbe a tisztas munká szerzsámát!” És én itt, ebben a kettős feladatban találok meg azt a szabatos célt, amit a javítónevelés terén követni kell.

„Tisztulj meg lelkedben” – mondja a székesfehérvári felirat, ez jelenti a családi rendszer szellemében az individualizált jellemalakítást, – és „vedd kezedbe a tisztas munká szerzsámát”, folytatja, és ez jelenti a helyes és célszerű munkaoktatást.

A cél hatályos elérése végett mindenekelőtt alakítani kell *kis intézeteket*, legfeljebb 60-70 férőhellyel, építkezésszerűen a pavillonrendszer szerint, s bennük hat-hét körülbelül tíztagú családdal. Ennek előnye alig szorulnak magyarázatra, – hogy egyébről ne beszéljek: tízfeljebb könnyebb foglalkozni, mint harminc-negyvennel és amíg a nagyszámú családban az egyéniesítő nevelés alig képzelhető, tíz fiatakorúnál már könnyűszerrel megvalósítható az individualizált kezelés. Kis családoknál a beutaltaknak egymást mételyző hatása is csökken, hiszen a fiatakorúakban erősen benne van az utánzási vágy és amíg a tíztagú családban csak kilenc példa áll a beutalt előtt, addig a jelen viszonyok között három-négyzer annyi lehetősége van ellesni a rosszat s károst. Kevéstagú csoportokban el lehet képzelni a vitathatatlanul fontos családi szellem megteremtését, amivel szemben a mostani harminc-negyven tagú alakzatok már számuknál fogva is képtelenek erre és bizony csak kételkedéssel nevezhetők családoknak.

Nélkülözhetetlen reformnak tartom továbbá a *családfők megfelelő, előzetes kiképzését*, mert elvégre is az ideális családfő munkája olyan finom pszichológiai tevékenységet igényel, melyet – ellentétben a székesfehérvári intézet lelkes igazgatójának álláspontjával – az egyszerű tanító, vagy az egyik helyen látott mérnök nem tud teljesíteni. Ügyelni kell arra is, hogy még a kiképzettek közül is csak az arra feltétlenül alkalmasak kerüljenek erre a nagyfontosságú posztra, – magukról a jövőendő családfőkről is környezettanulmányt és psychogrammot kellene felvenni és csak azokat volna szabad alkalmazni, akikről külső és belső körülményeinknél fogva feltételezhető, hogy családfői minőségüket nem foglalkozásnak, hanem *hivatásnak* tartják, akik hisznek a megmentés lehetőségében és akikben van is erő, hogy ezt a hitüket belevigyék a fiatakorúba.

Gyökeres átalakítást igényel a *munkaoktatás* is. Elsősorban csökkenteni látom helyesnek a munkaidőt, mert bár némileg áll a *Howard-féle* tétel, hogy „*make men diligent and they will be honest*”, „*tedd az embereket szorgalmasokká és ők becsületesek lesznek*”, de intézeteink mai rendszere ezt túlzásba viszi és a növendékek napi programját annyira túlszűfolja, mondhatni kitölti munkaoktatással, hogy az individualizált pszichológiai-pedagógiai kezelést már csak időhiány miatt sem lehet megvalósítani. Szükségét látom finomabb, valamint a mai élet által favorizált foglalkozások bevezetésének, így csak például megemlítem, hogy követni lehetne az osztrák Kaiser Ebersdorfi intézet példáját, ahol kiváló fodrászüzem van. Ugy vélem, hogy az intézeti munkaoktatásnak nem a lenyomás vagy otthagadás a célja és elképzelésem szerint felfelé, a lehetőségekhez képest mindig csak felfelé kell nevelni, és éppen képessé kell tenni a beutaltakat, hogy eddigi körükből kiemelkedjenek, ami csak akkor lehetséges, ha olyan foglalkozást sajátíttatnak el velük, amelyhez kedvük és tehetségük van és amelyből előreláthatóan megélnék. Az egyik intézetünkben találtam egy remek rajzolót: bár felismerték tehetségét, Pestre helyezték el cselédnek – egy másik (leány-) intézetünkben felvettem a fodrászat bevezetésének gondolatát: „*hová lennénk, a növendékekben tápot adnánk a cicomázás hajlamának*” felkiáltással elszörnyülködtek erkölcstelen propositiomon.

Nélkülözhetetlennek tartom azt is, hogy az elgondolásom szerint *kis intézetek specializálódjanak*, mégpedig nézetem szerint a bűnelkövetés motívumai szerint és – amint azt az 1927. évi braziliai törvény már megvalósította, – a határozatot hozó bírónak ne csak a javítónevelést rendelje el, hanem azt is, hogy a fiatakorú a specializált intézetek melyikébe kerüljön („*suivre la décision jusqu' à la fin*”), – és az intézetek azután intra muros még tovább speci-

alizálódhatnak és így elkerülhető lesz a más elbánást igénylő egyének nyilván káros verekedése.

Megoldást vár a *praeventio*, – az intézetbe utalhatás szempontjából (szerintem túl magas) alsó korhatár kérdése is. A fiatalkorúakra vonatkozó büntető bírói lehetőségeknél nem volna ugyan helyes leszállni a 12 éves korhatárról, de speciálisan a javítónevelés tekintetében nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy rendkívül gyakran látszanak fennforogni a 12 éven aluliak terén is olyan tények, melyek a javítónevelői intézkedés szükségét látják és ha figyelembe vesszük azt a tapasztalatot, hogy körülbelül 15 éves életkor után általában már nehéz meghajlítani az addig megkövesedett jellemet, akkor aligha vitatható, hogy a 12 éves *korhatárnak* a javítónevelés nézőpontjából való leszállítása csak megkönnyítheti a bűnözés elleni küzdelmet.

És végül még két hiány: a *gyógypedagógiai intézet és az utángondozás hiánya*.

Nem lehet kétséges ugyanis az *első kérdést* illetően az a tény, hogy a büntetettek egy tekintélyes része pathologikus alapon bűnözik, hiszen a szemünk előtt nőnek fel fiatalkorúak (így legutóbbi eseteim között egy gazdag bankigazgatónak majd egy jónevű orvosnak gyermeke), akik anyagilag és erkölcsileg egyaránt a leghelyesebb nevelés ellenére határozottan a büntetett életpályára vannak predesztinálva. Minthogy eszköz hiányában ezeknek helyzete az intézeteinkben kilátástalan és minthogy ottlétük a többiekre nézve káros is, – szükség volna önálló gyógypedagógiai intézet felállítására, esetleg arra, hogy a vázolt intézeti specializálódás erre a problémára is kiterjedjenek.

A *másik súlyos kérdés* az, hogy elégséges-e az intézetből kihelyezett részére pártfogó elrendelése. Minthogy a tapasztalat azt mutatja, hogy a család és otthon nélküli fiatalkorúakat, akik az intézeti négyfal után kivetődnek a többnyire elszédítő szabadságba, a laza pártfogói felügyelet nem képes az újbóli zülléstől visszatartani, – szükség van kellő utángondozásra: *félzsabadságos otthonra*, értem ez alatt azt, hogy létesíttessenek – főleg a fővárosban, – otthonok, berendezve ugyancsak a családi rendszer szellemében, ahová lakni mehet a fiatalkorú azon időre, amíg kellő elhelyezkedést illetve állandónak ígérkező otthont talál.

Amikor a javítónevelés témájához hozzányultam, – jól tudom, – talán megsértettem úgy a pedagógus, mint az orvos-psychologus hatáskörét. Ha bírálatomban – talán éppen ezért hibáztam: mentségemre legyen, hogy én a *büntetőjogász* szemével néztem és mentségemre legyen az is, hogy igaz ügyet véltem szolgálni. Azt is jól tudom, hogy még ha kritikám helytálló, azt mondhatni ellene, amit *Montecucolli*, sőt, előtte már *Trivulsio* ögróf is mondott, hogy ehhez a „háború”-hoz három dolog kell: pénz, pénz és pénz.

Ez utóbbira azonban azt felelhetem, hogy ha valóban a jövő bűnözőiről van itt szó, akkor önmagát csapja be az a társadalom, mely e kérdés terén a takarékoság vagy nemtörődomség álláspontjára helyezkedik, – és ha e pillanatban keserűen is jut eszembe, amit egyszer *Lacassagne* mondott, hogy „*a társadalomnak olyan bűnözői vannak, amilyeneket megérdemel*”, ugyanakkor bízom és hiszek abban, hogy nincs messze az idő, amikor ha talán ismét alkalmam lesz e problémáról szólni: bátran mondhatom, hogy a társadalom mindent megtett és a *Lacassagne*-féle mondást nem rezignációval, de büszkén idézhetem.